

RESUMÉ**JAKÉ MÍSTO MAJÍ MÍT VÍCELETÁ GYMNÁZIA VE VZDĚLÁVACÍM SYSTÉMU?**

Miroslav Hřebecký

Původní představa o roli víceletých gymnázií ve vzdělávacím systému

- Víceletá gymnázia (VG) byla znovu zavedena po roce 1989 v podobě osmiletých, šestiletých a do roku 1996/1997 také sedmiletých gymnázií. V této době byly ve vyspělých státech OECD zahraniční trendy opačné a prosazovalo se co nejdelší společné vzdělávání. Českou republiku před negativními důsledky zavedení víceletých gymnázií varovalo OECD již v roce 1996. Většina zemí podobný model škol nezná.
- Strategické dokumenty vzdělávací politiky v ČR apelují opakovaně na redukci prvků ve vzdělávacím systému, které posilují ranou selekci žáků. Strategie 2030+ uvádí jako žádoucí stav vyčlenit víceletá gymnázia pouze pro studium žáků s mimořádnými studijními předpoklady, aby na ně odcházelo 5–10 % žáků ze základních škol. Víceletá gymnázia by měla podle Strategie poskytovat také přidanou pedagogickou hodnotu a nestavět jen na tom, že si své žáky vybírají.

Počet škol a přidaná hodnota víceletých gymnázií

- Podíl žáků odcházejících ze základní školy na víceletá gymnázia meziročně mírně klesl. Průměr v roce 2017/2018 činil 10,1 %, v roce 2023/2024 to bylo 9,0 %. Přesto se pohybuje v polovině krajů nad hranicí 10 % nebo jen mírně pod ní (Praha 13,2 %, Olomoucký kraj 11,0 %, Plzeňský kraj 10,4 %, Jihomoravský kraj 10,3 %, Karlovarský kraj 9,9 %, Jihočeský kraj 9,5 %, Královéhradecký kraj 9,0 %). Horní hranice 10 % žáků se přitom původně připouštěla jako specifické řešení zejména ve velkých městech. Nejnižší podíl žáků odcházejících ze ZŠ na VG je v krajích Ústeckém (6,1 %), Libereckém (6,9 %), Pardubickém a Středočeském (oba kraje shodně 6,9 %).
- Víceletá gymnázia měla původně sloužit pro vzdělávání žáků s mimořádným studijním potenciálem. Způsob, jak budou tito žáci identifikováni, ale nebyl stanoven a hlavním kritériem pro výběr žáků se staly výsledky v jednotné přijímací zkoušce. Průměrný počet bodů v JPZ, kterého dosáhnou žáci hlásící se na VG, se ale na různých školách velmi liší. Zejména v Praze se skóre pohybuje i nad hranicí 90 bodů společně za testy z češtiny a matematiky, v jiných regionech najdeme školy s průměrným skóre přijatých žáků okolo nebo pod hranicí 40 bodů, a dokonce i pod hranicí 30 bodů. Je evidentní, že tato VG přijímají žáky s průměrnými výsledky, které by v jiných regionech nestačily ani na řadu negymnaziálních maturitních oborů. Je však potřeba vzít v úvahu, že množství žáků, kteří jsou schopni dosáhnout vyššího skóre v testech JPZ, ovlivňuje značně sociokonomický status (SES) žáků a v některých regionech je žáků s nízkým SES více než v jiných.
- Z porovnání výsledků společné části maturitní zkoušky dále vyplývá, že žáci z různých typů gymnázií (včetně čtyřletých) a žáci z lyceí mají srovnatelnou úspěšnost (data z roku 2024

ukazují nejvyšší úspěšnost na těchto typech škol u žáků šestiletých gymnázií – 99,4 %, nejnižší u žáků lyceí – 97,3 %). Přidaná hodnota víceletých gymnázií oproti čtyřletým gymnáziím nebo lyceím se nepotvrzuje.

- Data ČŠI dokládají, že na víceletých gymnáziích studují spíše děti z velmi podnětného prostředí než děti s nejlepšími vzdělávacími výsledky nebo studijním potenciálem. V roce 2016/2017 dosáhlo například přibližně 30 % žáků základních škol v 9. ročníku v matematice lepšího výsledku než 30 % žáků víceletých gymnázií. V roce 2022/2023 dosáhlo takřka 12 % žáků základních škol lepšího výsledku v českém jazyce než většina žáků víceletých gymnázií.

Postoje veřejnosti a důvody podpory víceletých gymnázií

- Za podporou víceletých gymnázií stojí argument, že rozdělování žáků do skupin podle studijních předpokladů nebo studijních výsledků je prospěšné jak pro slabší žáky, tak i pro žáky s vyšším studijním potenciálem. Tyto argumenty jsou u laické veřejnosti velmi časté, proto většina lidí s rozdělováním žáků souhlasí. Závěry pedagogických výzkumů však tyto předpoklady vyvracejí.
- Hlavní motivací rodičů, kteří se snaží své dítě umístit na víceleté gymnázium, přitom nemusí být ani tolik důvěra ve vyšší kvalitu vzdělávání na VG, ale motivace udržet své dítě v určité sociální skupině jemu podobných žáků a snaha zajistit mu lepší wellbeing, než dítě mělo na základní škole. Tento argument je relevantní a je nutné se mu vážně věnovat.

Negativní dopady existence víceletých gymnázií

- Celkově se spíše ukazuje, že rozdělování žáků průměrný výsledek nezlepšuje, ale posiluje závislost výsledku na rodinném zázemí. Dostupná data nepotvrzují, že by víceletá gymnázia poskytovala vyšší kvalitu vzdělávání a zároveň koncentrace žáků z podnětnějšího prostředí na VG má negativní dopad na sebepojetí žáků, kteří na základní škole zůstávají, a negativně ovlivňuje jejich vzdělávací aspirace. Ty jsou oproti žákům víceletých gymnázií se stejnými výsledky gramotnosti a stejným sociálním a kulturním zázemím sníženy o 20–25 %.
- Existence víceletých gymnázií souvisí také s dalšími problematickými jevy, které mohou přispívat k prohlubování nerovností ve vzdělávání: například s tzv. doučovacími průmyslem (často finančně náročná příprava na JPZ dostupná spíše žákům s vysokým SES) nebo exkluzí určité sociální skupiny žáků mimo hlavní vzdělávací proud.

Závěr a doporučení

- Odborníci na vzdělávací politiku se víceméně shodují na tom, že existují důvody pro to, aby se víceletá gymnázia redukovala nebo zrušila. Úplné zrušení VG je v současné době politicky neprůchozí, reálný je spíše postupný útlum. Ten bude narážet na postoje širší veřejnosti, která víceletá gymnázia podporuje. Dvě třetiny populace v ČR se shodují na tom, že VG mají být nadále zřizována.
- Případný útlum víceletých gymnázií by proto měl jít ruku v ruce se zkvalitňováním 2. stupně ZŠ, což v tomto kontextu znamená zejména:

- rozvoj školních poradenských pracovišť,
- posilování kapacit podpůrných pedagogických profesí,
- zlepšování prevence školního neúspěchu,
- lepší péče o duševní zdraví žáků a jejich wellbeing,
- rozvoj individualizace výuky podle potřeb žáků.

Aby se zamezilo nadbytečné diferenciaci na úrovni základních škol (vytváření výběrových tříd/škol), která by mohla skrytě nahradit utlumená víceletá gymnázia, nebo i dalším negativním jevům, jako je například spádová turistika, je potřeba práce se zřizovateli. Zavedením mechanismů desegregace, například prostřednictvím zřízení středního článku zodpovědného za snižování nerovností ve vzdělávání v rámci celého regionu. Osvětová kampaň by byla nutná i směrem k širší veřejnosti, zejména rodičům.

- Opatření na úrovni víceletých gymnázií by mohla směřovat především k útlumu osmiletých gymnázií a k transformaci části z nich na gymnázia čtyřletá. Tím by byly zároveň posíleny nedostatečné kapacity v některých regionech, typicky v Praze a prstenci kolem ní. K dalšímu omezování nabídky VG by mohlo docházet tam, kde je o víceletá gymnázia zájem menší a přijímaní žáci dosahují velmi nízkého skóre u testů JPZ. Podoba přijímacího řízení by mohla být také doplněna o další složky mimo testy JPZ tak, aby se prokázal reálný studijní potenciál žáka. Šestiletá gymnázia jako nesystémový prvek, který nenavazuje na kurikulum základního vzdělávání, by mohla být zcela zrušena.
- Zavedení minimální bodové hranice u přijímacího řízení pro vstup na víceletá gymnázia, tzv. cut-off-score, by mohlo nadužívání VG pro studium žáků bez většího studijního potenciálu teoreticky omezit. Toto opatření má však řadu významných rizik, která v českém kontextu v současné době v zásadě vylučují jeho použití. Bylo by možné aplikovat ho maximálně na žáky v 5., případně 7. ročníku, nikoliv na žáky v 9. ročníku. Jeho zavedení by mohlo ještě více posílit vliv SES žáků na jejich vzdělávací dráhu.
- Opatření na úrovni krajů, které zřizují střední školy, spočívá zejména v důsledné práci s daty, včetně nových údajů z DIPSy. Kraje by měly sledovat, s jakým bodovým skóre byli přijímaní žáci na různá víceletá gymnázia a jak tyto školy dokázaly naplnit svou kapacitu. Všude tam, kde tyto indikátory nedosahují dostatečné úrovně a kapacity VG přesahují 5 % daného populačního ročníku, by měly kraje přistoupit k postupné redukci víceletých gymnázií, samozřejmě se zohledněním regionálních podmínek a opatrnosti postupu v regionech se zvýšenou sociální zátěží.

Celou analýzu naleznete online na webu [eduin.cz](https://www.eduin.cz),
po načtení QR kódu do svého mobilního telefonu.

→ nebo v interaktivním pdf po kliknutí [zde](#)